

УДК 78.071

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-4>

Владислав КНЯЗЄВ

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва, Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76000

ORCID: 0000-0002-6516-5880

Бібліографічний опис статті: Князєв, В. (2024). Баян-акордеон в початковій мистецькій освіті на Закарпатті (друга половина XX – початок XXI століття). *Fine Art and Culture Studies*, 1, 28–38, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-4>

**БАЯН-АКОРДЕОН В ПОЧАТКОВІЙ МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ НА ЗАКАРПАТТІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)**

Мета дослідження полягає у висвітленні та узагальненні процесів становлення та розвитку класів баяна-акордеона в закладах початкової мистецької освіти на Закарпатті впродовж другої половини XX – початку XXI століття.

Методологія. Теоретичний аналіз наукової та довідникової літератури в межах досліджуваної тематики; методи – сходження від загального до конкретного, системний, діалектичний; порівняння та узагальнення отриманих даних. Враховувались також безпосередні враження автора від творчого спілкування із провідними діячами баянно-акордеонного мистецтва Закарпаття.

Наукова новизна. Охарактеризована творча діяльність навчальних закладів початкової мистецької освіти Закарпаття в контексті розвитку баянно-акордеонного мистецтва краю.

Для отримання повної картини становлення класів баяна та акордеона в музичних школах області прослідковується стан викладання цього інструмента в провідних закладах початкової мистецької освіти краю: Ужгородській ДМШ № 1 та Ужгородській дитячій школі мистецтв, Мукачівській дитячій школі мистецтв ім. С. Мартона, Хустській школі мистецтв, Іршавській дитячій школі мистецтв, Свалявській школі мистецтв, Виноградівській дитячій школі мистецтв ім. Б. Бартока, Берегівській школі мистецтв ім. З. Кодая, Рахівській дитячій музичній школі.

Висновки. Фундаторами фахової академічної освіти на баяні-акордеоні в Закарпатті є С. Мартон та П. Терещенко. Вони започаткували навчання на цих інструментах в області та виховали перше покоління викладачів та виконавців по класу баяна-акордеона.

Активні процеси розвитку баянно-акордеонного мистецтва в другій половині XX століття відбувались на Закарпатті завдяки становленню системи професійної музичної освіти. Це пов'язано із відкриттям в Ужгороді музичного училища та значної кількості музичних шкіл. Даний процес суттєво стимулювала творча діяльність високопрофесійних музикантів та педагогів Ужгородського державного музичного училища які поєднували концертну та педагогічну діяльність, творчо працювали у вихованні професійних кадрів.

Ключові слова: Закарпаття, баянно-акордеонне мистецтво, народно-інструментальне виконавство, заклади початкової мистецької освіти, класи баяна-акордеона.

Vladyslav KNIAZIEV

PhD in Art Studies, Associate Professor at the Department of Ukrainian Music Studies and Folk Instruments, Institute of Arts of the Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

ORCID: 0000-0002-6516-5880

To cite this article: Kniaziev, V. (2024). Baian-akordeon v pochatkovii mystetskii osviti na Zakarpatti (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Accordion and button accordion in primary music education in Zakarpattia region (2nd half of the 20th century – early 21st century)]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 28–38, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-4>

ACCORDION AND BUTTON ACCORDION IN PRIMARY MUSIC EDUCATION IN ZAKARPATTIA REGION (2ND HALF OF THE 20TH CENTURY – EARLY 21ST CENTURY)

The **aim** is to reveal and generalize the processes of development of accordion and button accordion classes in the institutions of primary music education in Zakarpattia Region over the second half of the 20th century and in the early 21st century.

Methodology. Theoretical analysis of scientific literature and information sources dealing with the topic of study; methods – deduction from the general to the specific, systemic method, dialectical method; comparison and generalization of the obtained data. The articles also incorporate the author's direct impressions and experience of creative communication with the leading figures of accordion and button accordion music in Zakarpattia.

Scientific novelty. The article elaborates on the artistic activity of the institutions of primary music education in Zakarpattia Region in the context of the development of accordion and button accordion music in the region.

To get the full picture of the development of accordion and button accordion classes in the music schools of the region, the author monitors the way these instruments were and are taught to play in the leading institutions of primary music education in the area: Children's Music School No. 1 of Uzhgorod and Uzhgorod Children's School of Arts, the S. Marton Children's School of Arts of Mykachevo, Khust School of Arts, Irshava Children's School of Arts, Svaliava School of Arts, the B. Bartok Children's School of Arts of Vynohradiv, the Z. Kodai School of Arts of Berehove and Rakhiv Children's Music School.

Conclusions. Professional academic accordion and button accordion education in Zakarpattia Region was founded by S. Marton and P. Tereshchenko. They were the first to start teaching playing these instruments in the region and brought up the first generation of accordion and button accordion teachers and performers.

Active development of accordion and button accordion music in Zakarpattia Region in the second half of the 20th century was due to the establishment of the system of professional music education. This included the opening of a professional music school in Uzhgorod and of a significant number of children's music schools. This process was largely stimulated by the creative activity of the highly professional musicians and pedagogues from Uzhgorod State Music School, who combined concert performance and pedagogical activity, working in a creative way to educate new professionals.

Key words: Zakarpattia Region, accordion and button accordion music, folk instrument performance, institutions of primary music education, accordion and button accordion class.

Актуальність проблеми. Сучасне баянно-акордеонне мистецтво привертає до себе все більше уваги з боку мистецтвознавців, науковців, композиторів та пересічних любителів мистецтва своєю яскравістю та неповторністю, активною, визначною роллю в музичному просторі України. У його вивченні значною мірою виправдовує себе регіональний підхід. Це стає важливою умовою створення цілісної та різнобічної характеристики даного художнього явища.

Творча діяльність регіональних баянно-акордеонних осередків, що є невід'ємною складовою частиною цілісного процесу розвитку баянно-акордеонного мистецтва нашої держави, незважаючи на їх суттєві творчі здобутки, до цього часу не отримала належного наукового обґрунтування та висвітлення. Висвітлення розвитку початкової мистецької освіти у класах баяна-акордеона в музичних школах Закарпаття є актуальним з точки зору конкретизації загальної картини розвитку музичної культури України та усвідомленню концептуальних засад цього процесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання розвитку музичної куль-

тури Закарпаття висвітлені у працях О. Гріна, Т. Росул (Грін, 2004; Росул, 2002). Значне коло наукових зацікавлень представлено у дослідженнях процесів становлення та розвитку професійної музичної культури Закарпаття. Різноманітність тематики цих публікацій віддзеркалює спробу висвітлити різні аспекти творчої діяльності відомих композиторів, виконавців, педагогів краю. Це зауважуємо у статтях, що опубліковані у трьох збірках «Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення». Проте у всіх цих наукових дослідженнях розвиток баянно-акордеонного мистецтва на Закарпатті висвітлюється дотично та опосередковано.

Винятком є публікація В. Князева «Особливості становлення баянно-акордеонного мистецтва на Закарпатті (тенденції, здобутки, перспективи)» де розглядається процес розвитку та функціонування баянно-акордеонного мистецтва на Закарпатті у другій половині ХХ – початку ХХІ століття (Князев, 2020). Спеціальних наукових розвідок, присвячених творчій діяльності навчальних закладів початкової мистецької освіти Закарпаття в контексті розвитку баянно-акордеонного мистецтва фактично

немає, що зумовлює новизну даного наукового дослідження.

Мета дослідження полягає і висвітленні та узагальненні процесів становлення та розвитку класів баяна-акордеона в закладах початкової мистецької освіти на Закарпатті впродовж другої половини ХХ – початку ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для отримання повної картини становлення класів баяна та акордеона в музичних школах області прослідкуємо стан викладання цього інструмента в провідних закладах початкової мистецької освіти краю. «Музичні школи в Закарпатській області починають відкриватися із середини 1940-х рр. На середину 1970-х рр. їх вже було біля 35 і фактично в кожній з них було започатковано класи баяна-акордеона. Найбільші конкурсні відбори учнів на ці інструменти були у 1960–70 рр.» (Князев, 2020, с. 113).

Ужгородська дитяча музична школа була відкрита 20 березня 1945 року. В перший рік тут навчалось 50 учнів та працювало 7 викладачів під керівництвом Дезидерія Задора – вже на той час відомого музиканта, композитора, фольклориста і громадсько-культурного діяча. Водночас із відкриттям школи був започаткований відділ народних інструментів. Біля джерел створення відділу стояв Пантелій Павлович Терещенко – засновник класу баяна на Закарпатті.

З перших років існування класу акордеона – 1948 рік і до його тимчасового закриття – у 1951 році, цей інструмент в Ужгородській ДМШ №1 викладала піаністка О. Бендас – дружина С. Мартона. В подальшому клас акордеона був відновлений тільки в 1960 році.

На народному відділі діяв викладацький оркестр народних інструментів, до складу якого входив баян та акордеон. Створенню цього колективу на початку 60-х років сприяв колишній директор школи – С. Кликов. Він доручив керівництво колективом М. Керецману. В оркестрі брали участь викладачі денної, вечірньої шкіл та музичного училища.

У 1980 році був створений ансамбль викладачів, до складу якого увійшли домра, домраальт, балалайка-контрабас, два баяна, баян-бас та акордеон. Керівником колективу був Б. Затін, а починаючи з 1985 року – Й. Загенський. Від 1999 року колектив носить звання «народного».

На відділі з 1975 року діє дитячий оркестр народних інструментів. Першим керівни-

ком колективу був М. Керецман а починаючи від 1985 року – Й. Загенський. Дитячий оркестр – багаторазовий призер обласних конкурсів. У школі створювались також численні учнівські ансамблі баяністів-акордеоністів. Їх керівниками були: П. Терещенко, Б. Затін, Н. Ясинська. Ці колективи неодноразово ставали призерами обласних конкурсів.

Переможцями обласних конкурсів в різні роки ставали: О. Білоусова, О. Баторі, Є. Когут, С. Варфоломеев, П. Рунов, І. Кішмарія, К. Шелель, Л. Гринь та інші. Багато з учнів народного відділу продовжили навчання в середніх та вищих професійних музичних закладах. Серед найвідоміших викладачів відділу народних інструментів по класу баяна та акордеона – Б. Затін, Р. Затіна, Н. Ясинська, М. Керецман.

Затін Борис Гарифович – викладач по класу баяна, керівник камерних ансамблів (дуети, тріо, квартети), викладацького ансамблю народних інструментів Ужгородської дитячої музичної школи № 1, викладач по класу баяна Ужгородського державного музичного училища. Навчався в Ужгородському музичному училищі (клас П. Терещенка), яке закінчив екстерном за один рік, та в Київській державній консерваторії (клас С. Чапкія). 1953 року квартет у складі: Б. Затін, В. Гаранін, О. Грінштейн, О. Рубінштейн виступили з концертом в Київській філармонії.

Впродовж 1957–1984 рр. Б. Затін працював в Ужгородській ДМШ № 1 викладачем по класу баяна. З 1970 по 1976 рік він очолював відділ народних інструментів. Впродовж роботи в музичній школі та музичному училищі він виховав близько 50-ти випускників по класу баяна. Багато хто з його учнів стали професійними музикантами. Серед них: Н. Ясинська, М. Керецман та Р. Затіна – викладачі по класу баяна та акордеона в Ужгородській ДМШ № 1, А. Рошаківський – викладач по класу баяна та акордеона в УжДМУ ім. Д. Задора, М. Петрушевський – викладач по класу баяна та акордеона, керівник студентських ансамблів та оркестру викладачів Ужгородського коледжу культури та мистецтв та інші.

Ясинська Наталія Георгіївна – викладач баяна та акордеона Ужгородської ДМН № 1. Народилася 1945 року в Києві. З 1953 по 1959 рік навчалася в Ужгородській ДМШ №1 по класу баяна в Б. Затіна. Впродовж 1959–1963 рр.

Н. Ясинська навчається в Ужгородському музичному училищі. Починаючи з 1963 року починає працювати в Ужгородській ДМШ № 1. Впродовж 1973–2011 рр. – завідувача відділом народних інструментів, нагороджена медаллю «Ветеран праці». За роки роботи в школі Наталія Георгіївна виховала понад 80 випускників, 20 з яких продовжили навчання у вищих та середніх мистецьких закладах.

Серед вихованців Наталії Георгіївни – О. Белоусова (закінчила Ужгородське музичне училище, працювала в Ужгородській ДМШ № 1 викладачем по класу акордеона), Л. Ерфан (закінчила Ужгородське музичне училище та Рівненський інститут культури, викладач по класу акордеона та баяна в Ужгородському коледжі культури та мистецтв), О. Пулик (закінчила Ужгородське музичне училище), К. Шелельо (закінчила Ужгородське музичне училище по класу акордеона, працює в Ужгородській ДМШ № 1) та ін.

Серед відомих діячів баянно-акордеонного мистецтва на Закарпатті слід назвати Михайла Михайловича Керецмана – викладача Ужгородської дитячої музичної школи № 1 та Ужгородського музичного училища ім. Д. Задора по класу акордеона та баяна, самодіяльного композитора. Він був одним з перших учнів-акордеоністів ужгородської ДМШ № 1. Після закриття класу акордеону М. Керецман за півтора року опанував баян та продовжив своє навчання вже на цьому інструменті. З 1958 року він навчався в Ужгородському музичному училищі по класу баяна. Починаючи з 1960 року, ще будучи студентом училища, працює в Ужгородській дитячій музичній школі. У 1967 році Михайло Михайлович закінчує оркестровий факультет Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка.

З початку роботи в школі М. Керецман керує відділом народних інструментів. Водночас із роботою завідуючим відділом він поєднує роботу керівника дитячого оркестру та викладацького ансамблю народних інструментів. Михайло Михайлович – член обласного об'єднання самодіяльних композиторів, активно працює в оргкомітеті по проведенню різноманітних оглядів-конкурсів та фестивалів самодіяльного мистецтва, член обласної художньої ради, заслужений працівник культури України.

Серед найвідоміших викладачів Ужгородської ДМШ № 1 – Затіна Раїса Борисівна – викладач вищої категорії по класу баяна та акордеона, із 1993 року заступник директора по навчально-виховній роботі. Народилася 1945 року в місті Київ. Навчалася в Ужгородському державному музичному училищі по класу баяна з 1959 по 1960 рік у П. Терещенка, а з 1960 по 1963 рік у Б. Затіна. В 1971 році Р. Затіна закінчила музично-педагогічний факультет Дрогобицького педагогічного інституту, по класу баяна в Е. Мантулева. Впродовж 1980–2020 рр. Раїса Борисівна викладає в Ужгородській ДМШ № 1. Серед її учнів: П. Рунов – лауреат міжнародних конкурсів, І. Зарева, Т. Мучічка – учасники обласних конкурсів.

Ужгородська дитяча школа мистецтв була створена на базі Ужгородської дитячої музичної школи 19 серпня 1954 року. В 1962 році заклад був реформований в Ужгородську вечірню музичну школу, а в 1987 році у Ужгородську дитячу школу мистецтв.

Відділ народних інструментів та класи баяна-акордеона почали діяти майже одразу після відкриття школи. Першою викладачкою по класу баяна та акордеона була – М. Дако. У 1960-х роках клас баяна та акордеона вели педагоги-баяністи – А. Борноволокова та Р. Затіна. Набір в клас баяна та акордеона був хорошим. Зокрема у 1970-х роках на відділі навчалося по класу акордеона – 13 учнів, баяна – 12, загальний контингент учнів складав 125 чоловік.

Борноволокова Алла Дмитрівна – викладач по класу баяна та акордеона. Впродовж 1956–1959 рр. навчалася в Ужгородському музичному училищі (клас П. Терещенка). Від 1959 році А. Борноволокова почала працювати у вечірній музичній школі. В 1962 році поступає у Львівську консерваторію на заочне відділення, де навчається у класі М. Оберюхтіна.

За роки плідної роботи Алла Дмитрівна випустила багато випускників. Серед найвідоміших: Г. Гарці – акордеоністка, після школи закінчила Ужгородське музичне училище; С. Семенова – акордеоністка, після школи закінчила УжДМУ та Київський державний інститут культури (заочно), працювала концертмейстером в Палаці дітей та юнацтва в Ужгороді; Н. Попович – акордеоністка, закінчила УжДМУ, Київський державний інститут культури, док-

тор педагогічних наук, завідувачка кафедри музичного мистецтва Мукачівського державного університету, М. Химинець – учасником ансамблю «Дзвіночки Карпат» та інші.

Затіна Раїса Борисівна – викладач по класу баяна та акордеона вечірньої музичної школи з 1965 року. За роки роботи одним з найкращих випускників Р. Затіної був Й. Загенський. Закінчив вечірню музичну школу в 1970 році по класу акордеона.

Й. Загенський поступає в 1971 році до Ужгородського музичного училища на II курс заочного відділення (клас В. Білея). Після закінчення працює викладачем по класу акордеона. Починаючи з 1975 року він керівник дитячого оркестру народних інструментів та ансамблю викладачів народних інструментів Ужгородської ДМШ № 1.

Мукачівська дитяча музична школа була започаткована 31 серпня 1945 року за ініціативи скрипаля, а згодом її директора – Й. Прачко. На наш час це найбільший на Закарпатті заклад початкової мистецької освіти. У 1996 році школу перейменовують з музичної – в Мукачівську дитячу школу мистецтв № 1. З 1999 року мистецькому закладу присвоєно ім'я українського композитора, колишнього викладача школи Степана Мартона.

Першим викладачем та засновником класу баяна та акордеона в Мукачівській музичній школі був Степан Ференцович Мартон (1946–1948 рр.). Після його переїзду до Ужгорода, клас акордеона та баяна із 1948 по 1968 рр. вела Тамара Петрівна Кононова.

Т. Кононова приватно навчалася у С. Мартона гри на акордеоні. Починаючи з 1948 року працює в Мукачівській ДМШ. Після закінчення в 1953 році Ужгородського музичного училища по класу фортепіано вона вела також цей інструмент, а згодом також клас акордеона. В час обмеження викладання по класу акордеона в навчальних закладах колишнього СРСР, Тамара Петрівна викладала баян аж до виходу на пенсію в 1963 році.

Ще на початку 1949 року Т. Кононова організувала в школі оркестр акордеоністів. Оркестр складався з 16-ти учасників та поділявся на 4 партії. Крім оркестру, Тамара Петрівна постійно організовувала різноманітні ансамблі акордеоністів – дуети, тріо, квартети. Учні її класу зазвичай грали класичний репертуар.

Із випускників-акордеоністів класу Т. Кононової слід згадати Й. Іллеша, який закінчив музичну школу в 1949 році та поступив в Ужгородське музичне училище в клас С. Мартона; братів Альберта та Станіслава Хазитарханових, які згодом закінчили Київську консерваторію по класу М. Різоля, та працюють в музичних училищах: Станіслав Заянович – в Луцьку, Альберт Заянович – в Ужгороді; І. Дубосарського – колишнього викладача Ужгородського музичного училища.

Від 1957 року, коли в школі знову почали навчання на акордеоні, цей інструмент викладають колишні випускники Мукачівської ДМШ – Й. Бартош та Т. Вереб.

Йосип Йосипович Бартош впродовж 1949–1952 рр. навчався в Ужгородському музичному училищі по класу акордеона, а з 1954 по 1956 рік – по класу домри. З 1956 по 1998 рік він працював викладачем по класу акордеона та домри в Мукачівській ДМШ. В 1965 році він організовує квінтет педагогів баяністів-акордеоністів який діє до 1969 року. Оркестр баяністів-акордеоністів Мукачівської ДМШ №1, під його керівництвом, впродовж 1988–1998 рр. постійно займав призові I та II місця на обласних конкурсах.

Тиберій Йосипович Вереб впродовж 1948–1952 рр. навчався в Ужгородському музичному училищі (клас С. Мартона). З 1952 по 1990 рр. – викладач по класу акордеона Мукачівської ДМШ. Відмінною рисою його педагогічної діяльності була особлива прихильність до ансамблевої гри. Т. Вереб з великим задоволенням створював ансамблі з учнів свого класу та охоче робив для них перекладення як класичної так і естрадної музики.

Серед кращих учнів Тиберія Йосиповича М. Лендел (Князева) (закінчила Мукачівську ДМШ в 1958 році по класу баяна, вчитель-методист, заступник директора Мукачівської ДМШ (1987–2022 рр.); В. Крючковська (закінчила Мукачівську ДМШ в 1961 році по класу баяна, згодом викладачка Кишинівської консерваторії) та інші.

Пал Ерневич Шіц впродовж 1962–2006 рр. викладач Мукачівської ДМШ по класу баяна. З 1957 по 1961 рік – навчався в Ужгородському музичному училищі. За роки роботи в Мукачівській ДМШ учні Пал Ерневича ставали призерами на обласних конкурсах. Зокрема –

в 1967 році М. Береш зайняв I місце (після закінчення школи вступив до УжДМУ); в 1972 році В. Яценко зайняла II місце (після закінчення школи продовжила навчання в Івано-Франківському педагогічному інституті); в 1976 році С. Марина (Стегней) отримала II місце (згодом закінчила Ужгородське музичне училище, Київський університет культури, Львівську консерваторію, зараз – директор Ужгородського державного музичного училища ім. Д. Задора) та ін.

Магдалина Михайлівна Князева – викладач-методист, викладач по класу баяна та акордеона, заступник директора Мукачівської ДМШ №1 ім. С. Мартона. З 1959 по 1963 рік навчалася в Ужгородському музичному училищі (клас П. Терещенка), впродовж 1966–1970 рр. в Дрогобицькому педагогічному інституті (клас Е. Мантулева). Від 1965 року – Магдалина Михайлівна працює в Мукачівській ДМШ. З 1987 року призначена заступником директора школи. Найкращі учні М. Князевої: С. Мигович (призер обласних конкурсів – I місце, викладач Мукачівського педагогічного училища); В. Волонтир (призер обласних конкурсів – II місце, закінчив Ужгородське музичне училище, Київську консерваторію, заслужений діяч мистецтв України, директор Мукачівської хорової школи хлопчиків та юнаків); С. Кампо (закінчила Ужгородське музичне училище, заступник директора Мукачівської ДМШ); Вл. Князев (займав I місця на обласних конкурсах, II місце на Всеукраїнському конкурсі, зараз доцент кафедри музичної українистики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника); Г. Гуйван (займала II місця на обласних конкурсах, закінчила Ужгородське музичне училище та філіал Донецької державної музичної академії ім. С. Прокоф'єва, викладач по класу баяна та акордеона в Мукачівській ДМШ) та ін. З 1967 по 1987 рік Магдалина Михайлівна була керівником оркестру баяністів-акордеоністів, який займав призиви I та II місця на обласних та всеукраїнських конкурсах.

М. Князева нагороджена почесними грамотами Закарпатської обласної ради, обласного управління культури, виконкому Мукачівської міської ради, почесною відзнакою «За багато-

річну плідну працю в галузі культури» Міністерства культури та мистецтв, медаллю «Ветеран праці».

Лариса Олександрівна Бегун в 1991 році закінчила Мукачівську ДМШ № 1 (клас О. Гарагонича). В 1995 році завершила навчання в Ужгородському музичному училищі по класу акордеона (клас А. Хазітарханова – С. Стегней), Київському національному університеті культури і мистецтв, доктор філософії (2021), старший викладач кафедри музичного мистецтва Мукачівського державного університету. Впродовж 1995–2022 рр. викладачка Мукачівської ДМШ №1. Серед кращих учнів Лариси Олександрівни: А. Симчера – неодноразово ставала призеркою обласних конкурсів (з 2006 по 2009 роки – I, II, III місця) та Міжнародного конкурсу в м. Ланчіано (Італія) (2010 рік – II премія, 2011 рік – III премія), продовжила навчання в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова; В. Орос – призер обласних (2013 р. – II місце, 2016 та 2018 рр. – I місце) та міжнародних (III місце, м. Луцьк, 2014 р.; I місце; Міжнародного конкурсу в м. Ланчіано (Італія), 2017 р.) конкурсів, продовжив навчання в Дрогобицькому державному музичному училищі ім. В. Барвінського та Краківській музичній академії.

Володимир Миколайович Князев – впродовж 1959–2000 рр. викладач по класу баяна в Мукачівському педагогічному училищі, з 2000–2017 рр. викладач по класу баяна Мукачівської ДМШ № 1. Серед учнів: Є. Мусієць (переможець обласних та міжнародних конкурсів баяністів-акордеоністів, згодом закінчив Ужгородське музичне училище, Мукачівський державний університет), В. Брецько (лауреат обласних конкурсів та лауреат III премії Міжнародного конкурсу «Акорди Львова» м. Дрогобич, закінчив Ужгородське музичне училище, Мукачівський державний університет); О. Герман (лауреат обласних та всеукраїнських конкурсів) та ін.

Хустська музична школа-семирічка розпочала роботу 1 вересня 1945 року. Відділ народних інструментів започатковано у 1956 році. Першим викладачем по класу баян був В. Литовченко. В 1950-х роках педагогічний колектив школи налічував 13 педагогів. Викладацький склад поповнювався випускниками здебіль-

шого Ужгородського та Львівського музичних училищ. Частина викладачів заочно закінчила Львівську, Київську, Одеську консерваторії та інші мистецькі навчальні заклади.

Впродовж багатьох років спеціальність акордеон тут викладали педагоги-баяністи. І тільки з 1970-го року акордеон веде колишній випускник Хустської ДМШ Н. Предеїн.

В 1969 році, після закінчення середньої школи Н. Предеїн вступив до Ужгородського музичного училища на заочний відділ (клас М. Керецмана). Починаючи з 1970 року працює в Хустській ДМШ. На той час клас акордеона в Хустській ДМШ нараховував близько 15 учнів (народний відділ – 60 учнів, загальний контингент – 315 учнів).

У 1980-х роках на народному відділі працювало 5 викладачів. Ансамблем народних інструментів у 1980-х роках керував М. Нодь. У 1985 році Хустське культосвітнє училище перевели до Ужгорода, а Хустська ДМШ зайняла приміщення що звільнилось. Деякі педагоги залишились Хусті та продовжили трудову діяльність у музичній школі. Зокрема це викладачі по класу баяна та акордеона: В. Чаусов, М. Береш, С. Будко, Г. Горобець, М. Деяк.

За наказом відділу народної освіти та управління культури Закарпатського облвиконкому від 23 червня 1988 року на базі Хустської дитячої школи мистецтв відкрили школу-комплекс естетичного виховання. Впродовж 1989–2001 рр. директором обох шкіл був В. Андрійцьо, відділ народних інструментів очолив – М. Шманьо.

Станом на кінець 1995 року в школі працювали 5 викладацьких колективів зі званням «народний». Серед них квартет баяністів (керівник М. Береш) та інструментальний ансамбль, до складу якого входив баян (керівник В. Чаусов). Високий виконавський рівень демонструють дитячі колективи, зокрема ансамбль баяністів (керівник М. Молочний), фольклорний колектив, до складу якого входив баян (керівник М. Береш) та інші.

«З 1985 року заклад має назву – Хустська школа мистецтв. На кінець 1996 навчального року в школі працювало 104 викладачів-фахівців мистецьких предметів (38 з яких мали вищу освіту, 66 – середню-спеціальну). Забезпеченість музичними інструментами на відділі народних інструментів складала 50 баянів

та акордеонів та комплект оркестру народних інструментів» (Висіцька, 2005, с. 70).

Учні-лауреати конкурсів обласних конкурсів з 1995 по 2000 рік на народному відділі: В. Бея, Л. Власюк, Л. Ігіцька, М. Молочний та оркестр баяністів-акордеоністів. Серед викладачів відділу народних інструментів: М. Дочинець, С. Паштецька, Л. Ігіцька, О. Анишинець, М. Молочний, М. Деяк, Я. Стойка та ін.

«Іршавська дитяча музична школа була відкрита у березні 1956 року та реорганізована Наказом міністерства культури України в школу мистецтв у 1992 році. На музичному, хореографічному, образотворчому та вокальному відділах навчається біля 400 учнів. З ними займаються 46 досвідчених викладачів» (Рацин, 2006, с. 2).

Відділ народних інструментів був заснований у 1957 році. Першими викладачами були – М. Вахрушев, М. Петішко, А. Лях, О. Симкович, М. Алфелді, А. Брижань, С. Сабов, О. Шимон, Е. Терпай, С. Копинець. Викладацькі дуети, тріо, ансамблі баяністів виступали не тільки в Іршавському районі, але й далеко за межами області. У репертуарі колективів звучали обробки народних пісень, відомі твори сучасних композиторів.

У школі був організований оркестр народних інструментів. З початку створення колективу, керівником оркестру був О. Рацин, згодом М. Січ. Колектив з незмінним успіхом виступає на обласних оглядах-конкурсах виконавців на народних інструментах. Гордістю школи є М. Бровді та І. Староста – вихованці по класу баяна О. Рацина, призери обласних конкурсів, випускники Ужгородського музичного училища. Одним з найвідоміших викладачів відділу по класу баяна є О. Рацин.

Олександр Михайлович Рацин – директор Іршавської дитячої школи мистецтв, викладач по класу баяна, керівник оркестрової групи народного фольклорно-обрядового ансамблю «Іршавська родина» Іршавського районного будинку культури.

Народився Олександр Михайлович 1955 року в селі Вільхівка Іршавського району. Закінчивши середню школу, до 1974 року навчався в Мукачівському педагогічному училищі, після закінчення якого працював учителем музики і співів Красьонівської загальноосвітньої школи Чорнобаївського району

Черкаської області. З 1977 по 1985 рік працював викладачем по класу баяна Великораковецької дитячої музичної школи Іршавського району. У 1986 році Олександра Михайловича призначили на посаду директора Іршавської дитячої музичної школи. З ініціативи О. Рацина Іршавську дитячу музичну школу реорганізовано в дитячу школу мистецтв. За понад 40 років викладацької діяльності педагог-музикант виховав плеяду здібних музикантів, серед них: викладач школи мистецтв в місті Київ – В. Ямбор, артист оркестру заслуженого академічного Закарпатського народного хору М. Бровді, нинішній викладач Іршавської дитячої школи мистецтв по класу баяна І. Староста та інші. Вихованці митця неодноразово займали призові місця на обласних конкурсах індивідуальних виконавців серед учнів відділів народних інструментів.

За вагомих особистий внесок у розвиток музичного мистецтва краю та високий професіоналізм О. Рацина неодноразово нагороджували грамотами Міністерства культури і туризму України та управління культури обласної державної адміністрації. В 2005 році указом Президента України йому присвоєно почесне звання – «Заслужений працівник культури України».

Свалявська дитяча музична школа-семирічка розпочала свою роботу у 1957 році. Спочатку в школі навчалось 35 учнів та працювало 5 викладачів, серед них і викладач по класу баяна – А. Роццахівський. З 1996 року Свалявська дитяча музична школа реорганізована в дитячу школу мистецтв.

Відділ народних інструментів був заснований у вересні 1957 року. Першими викладачами та засновниками відділу народних інструментів були: Ю. Жупан, Б. Роццахівський, Ж. Погорелова, М. Туряниця, М. Юртин, М. Грабар, Н. Кампов, О. Мойсюк. Станом на 2010 р. на відділі працювало 14 викладачів. Керівником викладацького оркестру народних інструментів був Ю. Грабар.

Одним з кращих викладачів школи по класу баяна та акордеона був Ю. Жупан. Працювати в школі Юрій Михайлович почав відразу після відкриття школи в 1957 році і пропрацював там до 2000 року. За високі показники в педагогічній діяльності він нагороджений багатьма грамотами обласного управління культури.

Велика кількість учнів Ю. Жупана були призерами обласних конкурсів юних виконавців. Серед них: О. Безик, Н. Кампов, Ю. Грабар, О. Тимкович, Л. Плоскіна, О. Суран та ін. Вони продовжили навчання в Ужгородському музичному училищі, закінчили вищі музичні учбові заклади та стали педагогами в різних школах області.

Після закінчення фахових музичних закладів випускники Свалявської ДШМ долучаються до педагогічної роботи. Серед них: М. Молочний – викладач по класу баяна Хустської ДШМ, С. Мисяк – завідувачка відділу народних інструментів Ужгородської ДМШ № 1, Є. Цанько – голова циклової комісії народних інструментів Ужгородського інституту культури і мистецтв та інші.

«Відкриття Виноградівської музичної школи відбулося у 1946 році. Історія народного відділу починається фактично водночас із відкриттям закладу та пов'язана з іменем О. Чеховської (викладачка по класу домри). Першими викладачі по класу баяна були А. Шкатула та Р. Кочев» (Марушка, 2006, с. 2–3).

Ростислав Павлович Кочев народився в Мінську. В 1947 році вступив до Дрогобицького музичного училища, після закінчення якого був направлений на роботу у Виноградів директором будинку культури та викладачем по класу баяна у Виноградівській музичній школі.

Найвідомішими випускниками відділу народних інструментів у ті часи були: А. Роццахівський (колишній викладач УжДМУ) та Б. Роццахівський (заслужений артист України). Наприкінці 50-х років народний відділ поповнюється новими викладачами по класу баяна та акордеона: І. Кікало, І. Бачкай.

Ірина Дмитрівна Кікало – в 1958 році закінчила Ужгородське музичне училище. Почала працювати у Виноградівській ДМШ як викладач музично-теоретичних дисциплін. В 1968 році І. Кікало здобуває другу спеціальність та працює в тому ж закладі викладачем баяна. Серед учнів Ірини Дмитрівни: С. Магарита – згодом директор Королівської ДМШ, В. Марушка – директор Виноградівської ДМШ, Й. Іванчо та інші.

Іван Антонович Бачкай – закінчив Хустське культосвітнє училище. Працював керівником колективів художньої самодіяльності. З 1963 року працює викладачем по класу баяна

Виноградівської дитячої музичної школи. Нагороджений медаллю та значком Міністерства культури СРСР «За доблесну працю». Також І. Бачкай – відомий самодіяльний композитор Закарпаття.

Від 1988 року директором школи є Віктор Іванович Марушка. Він закінчив Ужгородське музичне училище та працював викладачем по класу баяна Виноградівської дитячої музичної школи. Працюючи, заочно закінчив Львівську консерваторію ім. М. Лисенка. Разом з основною роботою в школі В. Марушка керує самодіяльним народним оркестром народних інструментів Виноградівського МБК, самодіяльним народним квінтетом народних інструментів, самодіяльним народним хором працівників культури та любителів хорового співу та ін.

В 1996 році в зв'язку з відкриттям у Виноградівській ДМШ відділів хореографічного, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва музичну школу реорганізовано в школу мистецтв ім. Б. Бартока. У 2010 р. на відділі народних інструментів працювало 7 викладачів, чотири з яких – викладачі по класу баяна та акордеона.

Берегівська дитяча музична школа була відкрита в 1945 році. Пешими викладачами по класу баяна були: С. Шмігірілова, Л. Трегубенко, І. Крайник.

До 1956 року класу акордеона, як такого, в школі не існувало. Більшого розвитку він отримав в 1970-х роках та налічував 26 учнів, більшість з яких (16) займалися в педагога Є. Гентера. Музичну освіту Є. Гентер отримав ще до війни. Він вчився в музичній гімназії в місті Марамош-Сігете (Румунія) по спеціальності фортепіано та приватно навчався гри на акордеоні. Після війни музикант жив в м. Берегово, де працював акомпаніатором в будинку культури, а пізніше – концертмейстером Берегівського народного театру. Починаючи з 1956 року Є. Гентер починає вести клас акордеона в музичній школі. Він використовував новітні на той час педагогічні підходи та репертуар, який базувався на угорській (Й. Коли, І. Кардош), чеській (І. Гавлічек) та польській (В. Кульпович) акордеонних школах.

На відділі народних інструментів існують український та угорський фольклорні ансамблі, до складу яких входить баян та акордеон. На наш час на відділі народних інструментів пра-

цюють: С. Шмігірілова – завідувача відділом, Н. Шіпош та О. Ковач.

Рахівську дитячу музичну школу було відкрито в 1961 році. Клас баяна на відділі народних інструментів був започаткований у 1961 році, клас акордеона – в 1963 році.

Вже в 1970-ті роки школа стає доволі великим музичним закладом з контингентом 311 учнів, з яких 106 дітей навчається на відділі народних інструментів. Засновником класу баяна та акордеона в Рахівській музичній школі є Ярослав Миколайович Катеринюк.

Народився майбутній музикант в 1936 році в місті Рахів Закарпатської області. Він почав грати на віденській дворянській гармоніці ще з раннього дитинства. В семирічному віці батьки придбали йому акордеон і Ярослав починає приватно брати уроки гри на цьому інструменті. Після закінчення середньої школи Я. Катеринюк вступає на біологічний факультет Ужгородського державного університету. Тут він вже виходить з акордеоном на сцену – грає в художній самодіяльності університету. І тільки після отримання диплому, Я. Катеринюк вирішує поступити в Ужгородське музичне училище на заочний відділ по класу баяна.

Після закінчення училища в 1966 році, Ярослав Миколайович починає працювати в Рахівській ЗОШ №1 та веде клас акордеона, а згодом і баяна. Впродовж 1968–1974 рр. він був завучем Рахівської музичної школи. В 1970-ті роки в його класі кількість акордеоністів та баяністів була майже однаковою. Я. Катеринюк мав постійний зв'язок з музичними школами Софії (Болгарія) та неодноразово відвідував своїх болгарських друзів для обміну досвідом. В 1974 році Ярослав Миколайович виїхав у Болгарію.

Серед найвідоміших педагогів школи також Ганущин Олександр Іванович – викладач Рахівської музичної школи по класу баяна та акордеона. Закінчив Рахівську музичну школу у викладача Я. Катеринюка, пізніше Ужгородське музичне училище. Працює в школі з 1976 року. Серед учнів його класу: І. Саїк (викладач Київського університету культури, лауреат Міжнародних конкурсів).

«На наш час в області працюють 64 початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, в яких, відповідно до державного статистичного звіту по ДМШ, станом на

2010/2011 навчальний рік навчалось 13 422 учні; у 2014 році – 14 320 учнів, з яких грі на народних інструментах 2 668; у 2015/2016 навчальному році – 14 544 учнів, з яких грі на народних інструментах – 2 665. Загальна кількість баяністів-акордеоністів у музичних школах та школах естетичного виховання Закарпаття складає в середньому близько 15% від загального контингенту учнів» (Князев, 2020, с. 113–114).

Висновки. Фундаторами фахової академічної освіти на баяні-акордеоні в Закарпатті є С. Мартон та П. Терещенко. Вони започаткували навчання на цих інструментах в області та виховали перше покоління

викладачів та виконавців по класу баяна-акордеона.

Активні процеси розвитку баянно-акордеонного мистецтва у другій половині ХХ століття відбувались на Закарпатті завдяки становленню системи професійної музичної освіти. Це пов'язано із відкриттям в Ужгороді музичного училища та значної кількості музичних шкіл. Даний процес суттєво стимулювала творча діяльність високопрофесійних музикантів та педагогів Ужгородського державного музичного училища які поєднували концертну та педагогічну діяльність, творчо працювали у сфері виховання професійних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берегівській музичній школі – 50 років. Берегово, 1996. 29 с.
2. Висицька Т. Хустська школа мистецтв: довідкове видання. Ужгород : Ліра, 2005. 140 с.
3. Грабар Ю. Свалявська дитяча школа мистецтв. Свалява : РУКП «Сольва», 2008. 20 с.
4. Грін О. О. Професійне музичне мистецтво Закарпаття ХІХ – першої половини ХХ століття: історичний аспект. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2004. 160 с.
5. Князев В. Ф. Особливості становлення баянно-акордеонного мистецтва на Закарпатті (тенденції, здобутки, перспективи) *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 28, том 5, Дрогобич, 2020. С. 109–116.
6. Марушка В. 60 років Виноградівській дитячій школі мистецтв ім. Б. Бартока. Виноградів : Виноградівська районна друкарня, 2006. 22 с.
7. Мукачівській дитячій музичній школі № 1–50 років. Берегово : Поліграфічний центр «ВІЖИБУ», 1995. 38 с.
8. Підсумки роботи початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів Закарпатської області за 2010/2011 навчальний рік. Ужгород, 2011. 16 с.
9. Піщур Н. Т. Іштван Мартон. Творчий портрет : Монографічний нарис. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ комітету інформації, 1998. 64 с.
10. Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : збірка статей, есе про музичну культуру Закарпаття. Ужгород, 2010. Вип. 2. 504 с.
11. Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення : збірка статей, есе про музичну культуру Закарпаття. Ужгород, 2016. Вип. 3. 520 с.
12. Рацин О. Іршавській дитячій школі мистецтв – 50 років. Мукачево : «Карпатська вежа», 2006. 7 с.
13. Росул Т. І. Музичне життя Закарпаття у 20–30-х роках ХХ століття. Ужгород : ПоліПрінт, 2002. 208 с.
14. Ужгородській дитячій музичній школі № 1 ім. П. І. Чайковського – 50 років. Ужгород : 1995. 22 с.

REFERENCES:

1. Berehivskii muzychnii shkoli – 50 rokiv [50th Anniversary of Berehove Music School]. Berehove, 1996. 29 p. [in Ukrainian].
2. Vysitska T. Khustska shkola mystetstv: dovidkove vydannia [Khust School of Arts: a reference book]. Uzhgorod: Lira, 2005. 140 p. [in Ukrainian].
3. Hrabar Y. Svaliavska dytiacha shkola mystetstv [Svaliava Children's School of Arts]. Svaliava: Solva, 2008. 20 p. [in Ukrainian].
4. Hrin O. O. Profesiine muzychne mystetstvo Zakarpattia XIX – pershoi polovyny XX stolittia: istorychnyi aspekt [Professional music art in Zakarpattia Region in the 19th century and the first half of the 20th century: historical aspect]. Uzhgorod: self-sustained editing and publishing office at the Department of Press and Information, 2004, 160 p. [in Ukrainian].
5. Kniaziev V.F. Osoblyvosti stanovlennia baianno-akordeonnoho mystetstva na Zakarpatti (tendentsii, zdotky, perspektyvy) [The peculiarities of development of accordion and button accordion music in Zakarpattia Region (trends, accomplishments, prospects)]. *Topical Issues of the Humanities*. Issue 28, Volume 5, Drohobych, 2020. P. 109–116 [in Ukrainian].

6. Marushka V. 60 rokiv Vynohradivskii dytiachi shkoli mystetstv im. B. Bartoka [60th anniversary of the B. Bartok Children's School of Arts of Vynohradiv]. Vynohradiv: Vynohradiv District Printing House, 2006. 22 p. [in Ukrainian].
7. Mukachivskii dytiachii muzychnii shkoli No. 1–50 rokiv [50th anniversary of Children's Music School No. 1 of Mykachevo. Berehove: VIZHYBU, 1995. 38 p. [in Ukrainian].
8. Pidsumky roboty pochatkovykh spetsializovanykh mystetskykh navchalnykh zakladiv Zakarpatskoi oblasti za 2010/2011 navchalnyi rik. [Results of the activity of primary specialized art schools in Zakarpattia Region in the school year 2010/2011]. Uzhgorod, 2011, 16 p. [in Ukrainian].
9. Pitsur N.T. Ishtvan Marton. Tvorchyi portret: Monohrafichnyi narys. [Ishtvan Marton. A portrait of a public figure: monographic essay]. Uzhgorod: self-sustained editing and publishing office at the Department of Press and Information, 1998, 64 p. [in Ukrainian].
10. Profesiina muzychna kultura Zakarpattia: etapy stanovlennia : zbirka statei, ese pro muzychnu kulturu Zakarpattia. [Professional music culture in Zakarpattia Region: stages of development: collected articles and essays on the music culture of Zakarpattia Region]. Uzhgorod, 2010, Issue No. 2, 504 p. [in Ukrainian].
11. Profesiina muzychna kultura Zakarpattia: etapy stanovlennia : zbirka statei, ese pro muzychnu kulturu Zakarpattia. [Professional music culture in Zakarpattia Region: stages of development: collected articles and essays on the music culture of Zakarpattia Region]. Uzhgorod, 2016, Issue No. 3, 520 p. [in Ukrainian].
12. Ratsyn O. Irshavskii dytiachii shkoli mystetstv – 50 rokiv [50th anniversary of Irshava Children's School of Arts]. Mukachevo: Karpatska Vezha, 2006. 7 p. [in Ukrainian].
13. Rosul T. I. Muzychne zhyttia Zakarpattia u 20-30-kh rokakh XX stolittia. [Music life in Zakarpattia Region in the 20s and 30s of the 20th century]. Uzhgorod: PoliPrint, 2002, 208 p. [in Ukrainian].
14. Uzhgorodskii dytiachii muzychnii shkoli No. 1 im. P. Chaikovskoho – 50 rokiv [50th anniversary of the P. Tchaikovsky Children's Music School No. 1 of Uzhgorod]. Uzhgorod: 1995. 22 p. [in Ukrainian].